1143

EL FEMENÍ COM A MIRALL DE L'ESCOLA

jornades de coeducació

24 i 25 d'octubre de 1997

Sala d'Actes de l'IMEB
Plaça d'Espanya, 5, 1r pis

Presentació de les Jornades de coeducació:
EL FEMENÍ COM A MIRALL DE L'ESCOLA

- **Miren Izarra. Direcció de Serveis Educatius. IMEB**
- **Asunción López Carretero. Direcció de de Serveis Educatius. IMEB**

Per què parlem del femení «com a mirall de l'escola»? En quin mirall es mira l'escola? I què hi veiem del femení en la imatge que s'hi reflecteix? Això ens porta a preguntar-nos sobre el sentit que té la nostra presència com a dones en l'educació. Quin és el valor simbòlic i social de la nostra experiència com a dones docents? Al voltant d'aquests interrogants hem decidit organitzar aquestes Jornades, amb el desig de compartir obertament amb vosaltres inquietuds que ens són comunes.

Del silenci al malestar

Per començar, cal dir que el mirall es veu borrós. Però, quins són els obstacles que ens impedeixen obtenir una visió clara de la nostra activitat docent? Diverses autores han cridat l'atenció sobre el malestar de les docents, fenomen que Ada Abraham (1984) i d'altres han qualificat de «silenci».

El silenci que ha observat, Ada l'identifica com a símptoma d'un malestar que atribueix a la interiorització de l'ordre patriarcal, assumit d'una manera inconscient. Les manifestacions d'aquests símptomes van sorgir en diverses converses mantingudes amb dones docents entorn de la seva experiència personal i professional.

Hi va haver ensenyants que van parlar de la perpètua interrogació que han d'afrontar les dones entre la dedicació a la família i a la professió. Una d'elles va afirmar: «No sóc una veritable professional, ja que em sento massa feliç amb els meus fills, i quan em dedico plenament a la classe, em pregunto com puc ser capaç de fer abstracció dels meus propis fills durant tant de temps. És com si ser feliç amb els uns em fes sentir culpable en relació amb els altres, com si tots fossin els meus propis fills».

Un altre nucli de conflictes que es va plantejar és la relació amb la parella com a contradicció entre els paràmetres en què hem estat socialitzades –confirmació personal i professional a través de l'altre/a *versus* identitat pròpia. Hi ha una reticència a rivalitzar, per por a la pèrdua afectiva, que sovint es generalitza en altres situacions.

N'hi havia que vivien d'una manera problemàtica els processos d'identificació amb l'alumnat, i se sentien culpables pel tracte diferent que donen a nenes i nens. En les seves relacions amb els companys i companyes, unes quantes van negar que hi hagués diferències. D'altres van defensar l'existència de qualitats pròpies de cada sexe, com es desprèn d'aquesta opinió: «Els docents són millors en la transmissió de coneixements, i les docents, en les relacions personals». El conflicte va sorgir perquè les defensores d'aquesta tesi interpretaven aquesta diferència com una mancança de les dones en relació amb els homes. El referent era, per tant, masculí.

X

També van sorgir conflictes al voltant del concepte d'autoritat. Hi ha una gran tendència a considerar l'autoritat com a masculina, encara que això sigui frustrant. Hi va haver docents que van interpretar la passivitat que el patriarcat atribueix a les dones en conjunt com una conseqüència del fet que hem estat ensenyades a anteposar els desitjos d'altri als nostres; i d'altres, com a resultat de la forta jerarquització del sistema educatiu, el qual ofereix poques possibilitats de projecció a les dones. Les relacions amb les famílies de l'alumnat, les rivalitats amb les mares i la infravaloració per part dels pares són, entre d'altres, els símptomes més evidents que van presentar en els seus testimonis.

En definitiva, la pèrdua afectiva, la culpabilitat i l'acceptació de models desvaloradors són, entre d'altres, les conseqüències de la socialització de les dones amb referents masculins. Així, a les dones se'ns ha ensenyat a negar els nostres propis desitjos.

Per a les nenes i les dones, el fet d'accedir a la cultura i l'educació significa entrar en un ordre simbòlic i social masculí en què no podem actuar en la totalitat de la nostra experiència, ja que en aquest ordre simbòlic el subjecte creador de coneixement i de veritat és només masculí. D'aquesta manera, es produeix un trencament entre la nostra experiència i la nostra professió. Ens trobem davant d'un fet absurd: d'una cosa que no es pot anomenar però que la vivim amb inquietud i que ens provoca els símptomes de malestar que abans hem detectat. ¿Potser és que, inconscientment, encara ens mesurem amb els referents masculins? ¿No és pas aquest fet allò que impedeix que es vegi nítida la nostra imatge en el mirall?

Noves veus

De tota manera, hi ha una cosa que s'escapa d'aquest ordre patriarcal i que comença a prendre forma dins nostre i també dins de l'escola: comencem a entreveure que el lloc i el sentit de la nostra experiència rau en nosaltres mateixes més enllà d'aquests símptomes de malestar.

De mica en mica deixem de banda les disfresses. Sobretot les que amaguen els nostres sentiments, pensaments i desitjos. Ens rebel·lem, introduïm canvis a les aules.

«El malestar, latent o manifest, davant la realitat del sistema educatiu, és evident. La presència femenina en l'educació, bé valorada com a destí, bé com a marginalitat, és un fet. Però cal distanciar-se d'aquestes interpretacions i –tal com diu la nostra companya Ana Maria Piussi–, encara que sigui reconeixent la realitat objectiva, fer un salt simbòlic, que consisteix a mirar cap a nosaltres com a dones en el si de la professió, no pas com una dada irrellevant o accidental o com una inferioritat que convé superar mitjançant un modelatge neutre del treball d'educadores, sinó com una font de mida pròpia, d'un comportament autònom i original.» (Piussi, Ana Mª, 1996).

I què passa quan iniciem aquest viatge? Doncs que posem en circulació els nostres desitjos i que, aleshores, tot es toma més lliure, més fàcil... I si reconeixem els nostres desitjos, serem més competents per fer que les nenes i els nens reconeguin també els seus propis desitjos i necessitats. I si sabem conèixer les seves necessitats, estarem molt més atentes a la seva disponibilitat per compartir la seva experiència amb la nostra i amb la dels seus companys i companyes, i també a utilitzar-la com a font de coneixement. Així mateix, coneixerem el temps i els ritmes de coneixement de cada persona. Tindrem confiança en les seves possibilitats i, per tant, sabrem mirar aquestes com a protagonistes de seu projecte de vida, que compartiran amb nosaltres. Coneixerem, també, el valor insubstituïble de les relacions amb les altres persones i considerarem el seu desenvolupament com un element veritablement important.

La pregunta ara és diferent: ja no ens preguntem pel sentit de la nostra presència; sabem que la nostra experiència com a docents té un sentit. És el camí de cerca de cadascuna de nosaltres més enllà del que se'ns vol presentar com a evident, més enllà del reflex androcèntric. És una nova mirada que llancem i que ens torna una imatge més nítida de l'escola, que cristal·litza en noves veus. Però, com són aquestes imatges que es dibuixen? Quin significat simbòlic i social tenen aquestes noves mirades?

Nous horitzonts de significat

En un treball de recerca iniciat el curs passat (fet en col·laboració amb Remei Arnaus i Núria Pérez de Lara, del Departament d'Organització Educativa de la Universitat de Barcelona), vam voler compartir aquestes preguntes amb altres dones docents. I amb elles vam analitzar els relats en què explicaven el seu recorregut professional. Sentint les seves veus vam poder entreveure una nova manera de pensar-nos nosaltres mateixes com a professores.

Una d'elles diu: «Tinc clar que la meva experiència com a docent, i també la que va més enllà de la professió, ha estat, és i serà una cerca de respostes als interrogants [...] [de] la meva infància, a les "absurditats" de la meva escolarització, als perquès de cada dia. Aquest procés de cerca de respostes ha estat un procés de canvi personal i professional... He sentit la mateixa impotència de la meva infantesa, però ara des de l'altra banda. Ha estat un procés de cerca i de canvi que s'ha anat concretant en maneres diferents de relacionar-me amb el coneixement i amb les persones».

Una altra afirma: «Crec que el paper de l'educadora ha de ser afavorir el progrés de l'alumnat en tots els sentits». I una altra: «Des del primer dia de la meva experiència com a docent a l'escola, cerco la diferència sense la comparació, els ritmes propis, el fet d'entendre i el fet de parlar sobre el que s'entén... No sé pas com ha pogut marcar a les meves i els meus alumnes la meva manera d'intervenir entre elles i ells i el coneixement. Sé que no he buscat primers ni segons, sinó molts i sense seriar. Recordo que, juntament amb el concepte de suma, vaig haver de reconstruir el concepte d'autoritat, tan malmès arran de les meves experiències amb la jerarquia. He cercat, com a mestra, superar les dicotomies entre la/el qui sap i la/el qui no sap, entre el que es pensa i el que es diu, i entre el que es diu i el que es fa».

A través d'aquestes pinzellades sembla dibuixar-se una manera diferent de pensar-nos nosaltres mateixes i de relacionar-nos amb el món: el coneixement com a experiència i com a recerca, la diferència sense jerarquia, la riquesa en les formes d'intervenció educativa, la interrogació constant, la mesura pròpia com a referent, la importància de les relacions interpersonals, la superació de les dicotomies i els conflictes entre els desitjos i la realitat. Els testimonis de totes aquestes docents manifesten una satisfacció en el treball que va més enllà de patrons i models i que és més interna i té més a veure amb la realització dels seus somnis que no pas amb els judicis externs.

D'altra banda, i contràriament al que es desprèn d'altres estudis, aquestes ensenyants no rebutgen les responsabilitats en la gestió, encara que afrontades d'una manera personal, que no té res a veure amb el poder, sinó amb una nova forma de concebre l'autoritat. Així, una d'elles diu: «Des del curs passat sóc a l'equip directiu. Em feia por agafar càrrecs; sempre n'havia fugit. M'hi vaig engrescar perquè amb la gent que s'hi presentava m'hi entenia personalment i professionalment. Això ho valoro positivament. Tinc una visió global de l'escola i m'adono que m'agrada ser mestra».

Les paraules d'aquestes companyes també reflecteixen dificultats, ja que –tal com moltes afirmen– de vegades s'han sentit impotents. Aquest discurs, per tant, no és pas el discurs tancat, sense límits i omnipotent a què tan acostumades ens té el punt de vista oficial. En aquests testimonis hi ha alguna cosa de nosaltres mateixes entrellaçat en les seves paraules. És patrimoni de tots els i les que, des de les aules i des del quefer diari, intentem, de maneres diverses, canviar l'escola. És un patrimoni que no ens ha de ser expropiat.

Creiem que cal veure l'escola en positiu i analitzar des de prop, des del nostre propi interior, tots els elements aportats per aquesta nova mirada. La mirada i l'experiència de les dones docents s'estén des de l'àmbit de l'experiència al dels conceptes. Són noves maneres de viure, de sentir, de pensar l'educació...

Les Jornades

Aquestes Jornades pretenen ser una confluència de recorreguts en què cadascuna de nosaltres pugui sentir i experimentar, i alhora donar sentit a aquestes noves mirades que s'expressen a partir de la convergència de trajectòries diverses.

Jornades que cristal·litzen en noves veus que es deixen sentir i es poden escoltar des d'una postura activa no exempta de dificultats i limitacions,
però que tenen una saviesa pròpia, no reduïble ni assimilable a l'ordre patriarcal.

Coeducar, des del nostre punt de vista, és fer emergir aquests discursos i facilitar-ne la circulació, estar a l'escolta i construir nous significats. En definitiva, que, com diu el títol de les Jornades, «el femení» es transformi en un «mirall de l'escola».

Volem constatar que actualment hi ha un nou espai de llibertat, que es manifesta en la presència *visible* de nous subjectes docents, les dones, que, des del nostre ésser, prenem el protagonisme en les nostres accions i en les nostres paraules. Un nou espai que cristal·litza en unes noves pràctiques, en què la nostra experiència té un valor. Les relacions entre les persones a les aules van més enllà dels tradicionals conflictes de disciplina per establir noves formes de diàleg en què el creixement personal és més important que el rendiment o l'avaluació; en definitiva, que es posa l'èmfasi en l'educació i no pas en l'instrucció.

Ens preguntàvem sobre el discurs educatiu de les dones i per això convoquem aquestes Jornades. Us encoratgem a ampliar aquestes veus que sonen dins nostre. Ens agradaria que fossin una posada en comú en què reconeguéssim, des de la nostra diversitat, les nostres pròpies construccions. Volem posar paraules a les nostres experiències i utilitzar-les per fer visibles els nostres punts de referència; volem crear llenguatges nous.

Per fer que aquests canvis surtin a la llum, prenem la paraula, construïm significats i significants perquè prengui forma aquesta mirada no androcèntrica que de mica en mica va guanyant posicions en el quefer quotidià.

D'una manera modesta, ens proposem i us proposem que el fòrum d'aquestes Jornades contribueixi a aquesta tasca de recrear el sistema educatiu amb aquesta nova mirada. Hem invitat diverses companyes a

exposar-nos el seu punt de vista, el seu món particular en els àmbits conceptual, institucional i personal. Aprofitem l'avinentesa per invitar-vos totes
al diàleg. Som conscients que l'espai tan ampli d'unes Jornades no afavoreix gaire la comunicació propera que totes voldríem establir; però estem convençudes que la imaginació i la voluntat de diàleg que hi posarem, faran d'aquestes Jornades una fita important i una baula més de la gran cadena de construcció de significats compartits que fem sorgir cada dia més de nosaltres mateixes, amb unes conseqüències fonamentals per a la millora global de l'educació.

Bibliografia

Abraham, A. (1984): "El enseñante es también una persona". Barcelona. Gedisa.
Piussi, Ana Mª (1996): "Saber que se sabe". Barcelona. Icaria.

Per acabar, volem manifestar el nostre agraïment a Ofèlia Saborido i Carme Sáez per l'acurada feina que han desenvolupat des de la secretaria per fer possible la realització d'aquestes Jornades.

Conferència: "El femení com a valor d'identitat ciutadana"

- **Marina Subirats. Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Sociologia.**

Hi va haver un temps en el que ser dona era considerat una marca d'inferioritat; moltes dones vam intentar allunyar-nos d'aquesta posició, que ens condemnava a la impotència i la submissió. I gràcies a una lluita col.lectiva llarga i complexa, es va aconseguir penetrar en el que llavors apareixia com un desitjat món masculí, ple de possibilitats i capacitats per als seus habitants.

Estem, ja en un altre temps. Un temps diferent, que no rebutja aquest passat, sino que l'assumeix com una necessitat i un triomf. Però que ens planteja, ara, nous reptes. Ser dona ja no és pertànyer a un gènere inferior: és tenir -gairabé- totes les possibilitats de que poden gaudir els homes i disposar, a més, d'una herència particular al nostre sexe, de gran valor per a la col.lectivitat. D'un valor, és clar, que no pot ser assumit sense crítica, però que ha de ser retrobat, reconsiderat, retornat a la societat per tal que re-generi moltes de les conductes col.lectives.

Aquest procés no és fàcil. Es planteja com un moviment aparenment contradictori respecte a moltes de les coses que hem plantejat i volgut durant anys. Provoca, fins i tot, tensions entre les dones, per la por de veuren's abocades a retrocessos. Exigeix una crítica i una depuració que sempre són evidents. I, amb tot, és una necessitat col.lectiva indiscutible, des del meu punt de vista, per tal d'arribar a un nou pacte social entre els sexes. Per tal de constituir els components del gènere femení com a elements bàsics d'una identitat ciutadana global.

Tota aquesta problemàtica és especialment rellevant en el sistema educatiu, on cal formar les identitats d'homes i dones.Les velles fórmules ja no serveixen. El gènere masculí és cada dia més obsolet; el femení, més allunyat de les formes de vida reals de les dones.

Bibliografia:

Subirats, M. "Somos iguales, somos diferentes", (en curs de publicació).

Ponència: "Pensar des de la complexitat". Una mirada des de la perspectiva de gènere als àmbits conceptual i epistemològic .

- **Coordinació.**
- **Asunción López Carretero. Direcció de Serveis Educatius. IMEB.**

La teoria feminista representa una revolució paradigmàtica en les premisses mateixes del pensament pel fet que qüestiona, des d'una nova mirada, el concepte de ciència. Els discursos científics oficials, basats en una concepció androcèntrica, negaven el caràcter de subjecte a les dones, de manera que es convertien en legitimadors de la seva exclusió social en els àmbits polític, econòmic i acadèmic, entre d'altres.

Malgrat que aquesta perspectiva ha estat prou contestada des de la teoria feminista, que replanteja tant els subjectes de la ciència com els seus mateixos mètodes, cal constatar que aquests qüestionaments encara no tenen un ressò social prou considerable.

En el terreny de les ciències humanes, el pensament feminista interacciona amb discursos més propers a una consideració dinàmica i mòbil de les diferències, com és ara el cas de la teoria de la complexitat. Aquestes concepcions aporten dades rellevants per al món educatiu.

La pràctica educativa de moltes dones docents sensibilitzades ha donat lloc a creacions originals que, des del punt de vista de la coeducació, han comportat revolucions en la manera de pensar-nos i de pensar l'escola.

Però cal dir que, des d'un punt de vista global, l'educació encara no ha assumit les perspectives coeducatives que miren de fer realitat aquests plantejaments conceptuals -plantejaments que alhora s'enriqueixen amb aquestes pràctiques-. El referent continua sent el pensament androcèntric, amb tot el que implica de parcialitat i rigidesa en els models de relació i de coneixement.

Amb la finalitat de discutir aquests canvis conceptuals en el camp de les ciències humanes, la psicologia, la sociologia i l'antropologia, i d'analitzar conjuntament les seves repercussions educatives, hem convocat aquesta taula de ponència.

Hem triat a Madeleine Arnot, Dolores Juliano i Montse Moreno com a ponents per les seves aportacions conceptuals i el seu compromís vital amb el canvi social i el feminisme. el seu pensament representa aportacions originals a les tres disciplines, sociologia, antropologia i psicologia així com una nova mirada de dona des de la qual es contempla la ciència.

Ponència: "Pensar des de la complexitat". Una mirada des de la perspectiva de gènere als àmbits conceptual i epistemològic

- **"Ciudadanía y Género: Nuevas perspectivas feministas en educación y ciudadanía"**
- **Madelaine Arnot. University of Cambridge. Departament of Education.**

Esta ponencia describe el reciente desarrollo de los análisis feministas en el campo de la educación con el fin de crear una ciudadanía democrática global. Destacan cuatro perspectivas feministas de la ciudadanía: una crítica teórica de la ciudadanía como narrativa masculina moderna; una perspectiva socio-histórica de la lucha de la mujer por la igualdad en la ciudadanía en el ámbito de la educación, deconstrucción de los discursos de la ciudadanía utilizados por los profesores contemporáneos y de sus dimensiones de género; y una perspectiva educacional emergente referida a los principios de género que podrían afectar a la educación para la ciudadanía en las sociedades democráticas.

Estas cuatro perspectivas ofrecen la oportunidad de reflejar la crítica en el pasado y continuar la lucha por la igualdad. Sugieren, también, las complejas dificultades que en la actualidad aborda cualquier programa de educación para la ciudadanía en el próximo siglo. Más de un discurso democrático masculinizado, necesitaría ser transformado para que las mujeres consiguieran la integración política total.

Ponència: "Pensar des de la complexitat". Una mirada des de la perspectiva de gènere als àmbits conceptual i epistemològic

- **"Los aportes de la epistemología feminista"**
- **Dolores Juliano.Universitat de Barcelona. Facultat de Geografía i Història.**

La teoría feminista se enfrenta tempranamente con el problema de constituirse por oposición a un discurso hegemónico que la niega. Ya que la ciencia se estructura en el S. XIX, a partir de un discurso no sólo androcéntrico, sino misógino, las posibilidades de las mujeres a reivindicarse como sujeto válido de conocimiento (y no sólo objeto), implicaban una crítica de las construcciones que desde la historia, la psicología, la filosofía y la medicina, presentaban los prejuicios de la época como datos objetivos, verdaderos y de validez universal (científicos en suma), aptos para legitimar la exclusión femenina de los diversos ámbitos políticos, económicos o académicos, como una consecuencia de las características naturales de las mismas mujeres.

A partir de la década de los 70, y fundamentalmente del trabajo de las epistemólogas feministas como Hilary Rose (1983 y 1987) y Evelyn Fox Keller (1983, 1990 y 1991), se pone de relieve la historicidad de las dos categorías en juego. No sólo el concepto de género es un constructo social, sino que también la ciencia implica una conceptualización de la verdad y de lo significativo, construida socialmente en un espacio y un tiempo determinado. El objetivo desmitificador entonces, no puede ser otro que construir una nueva ciencia a partir de la inclusión de la visión específica de nuevos actores sociales. Las epistemólogas feministas coinciden con otras filosofías radicales en su interés en resaltar el carácter parcial, histórico y no universal, de lo que entendemos por conocimiento y de la misma razón. La propuesta misma de una epistemología feminista, implica una relativización de la razón, puesto que se apoya en el supuesto que diferentes experiencias dan lugar a distintos conocimientos. No puede extrañar entonces, que incluso desde fuera de los límites de los recientemente institucionalizados estudios de género, los analistas de teoría de la ciencia, sigan con profundo interés estas propuestas, ya que permiten escapar de los planteamientos rígidos e introducir en la ciencia una posibilidad de visiones alternativas muy enriquecedoras, dentro de las líneas del deconstruccionismo postmoderno. Es que si la crítica feminista de la construcción tradicional del conocimiento es válida, lo es para cualquier conocimiento, que a partir de ese momento debe tomar en cuenta quién lo ha producido, desde que punto de la estructura social y con que propósitos.

Donna Haraway (1990 y 1995) puede postular entonces que la objetividad feminista -y el criterio no tendría que ser diferente para cualquier otra objetividad- es realmente un conocimiento posicionado, es decir que no se pretende universal sino que reconoce explícitamente su génesis en un punto de la estructura social y en un tiempo determinado. Esto implica por su parte compromiso o responsabilidad sobre el conocimiento que se genera, situación de la investigación con respecto a los distinto sectores sociales y fraccionamiento de los análisis para determinar los límites de su pertinencia.

Al mismo tiempo, la investigación genera un sistema de micropolíticas que deben ser tenidas en cuenta, pues influyen en los resultados que se obtengan. Estos planteamientos a su vez, obligan a una re-lectura de las investigaciones anteriores, a la que Bhavnani denomina re-inscripción. La revolución epistemológica que estos planteamientos críticos implican, redefine la validez de los conocimientos a obtener, y contribuye a desmantelar el etnocentrismo teórico de Occidente. También abre camino para la aceptación teórica y práctica de los puntos de vista de nuevos sectores sociales. Así a medida que se redefine, el feminismo obliga a la redefinición del conjunto del pensamiento crítico.

La discusión sobre los discursos legítimos -y la ciencia lo es por definición- es clave en todos los movimientos que pretenden cambiar la sociedad y modificar su base legal. El movimiento feminista ha avanzado mucho en este camino, y esto garantiza de cierta manera la irreversibilidad de sus logros.

Bibliografía:

BARDO, S. (1990): "Feminism, post-modernism and gender scepticism" en Feminism - postmodernim. L.NICHOLSON Edit..Londres. Rowledge.

BHAVNANI,Kum-Kum (1993): "Tracing the contours: Feminist Research and Feminist Objectivity" en Women's Studies. Int Forum Vol 16 Nº2.U.S.A.

CAMPS, Victoria (1992): Tradició i identitat de la dona. Fundació Utopia d'Estudis socials del Baix Llobregat.

FOX KELLER, Evelyn (1991): Reflexiones sobre género y ciencia.. Valencia. Ed. Alfonso el Magnanimo.

HARAWAY, D. (1990): "A manifest for eyborg. Science, tehnology and socialist feminism in the 1980" en Feminism-postmodernism.L. NICHOLSON Edit..Londres. Rowledge.

HARAWAY, Donna j (1995): Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinvención de la naturaleza. Madrid. Ediciones Cátedra.

Ponència: "Pensar des de la complexitat". Una mirada des de la perspectiva de gènere als àmbits conceptual i epistemològic

- **Montserrat Moreno.Universitat de Barcelona. Facultat de Psicologia.**

El alejamiento tradicional de la mujer de los foros científicos ha traído una serie de consecuencias negativas, tanto para la sociedad como para la propia ciencia. La reflexión científica androcéntrica adolece de una serie de defectos que son consecuencia del aislamiento genérico en que la ciencia ha estado sumergida durante siglos. Sus objetos de estudio se han visto limitados a los intereses vinculados al género dominante y han sido tratados con una parcialidad metodológica que es la consecuencia de aplicar la manera de razonar específica de un colectivo particular.

La ciencia androcéntrica ha carecido de una crítica externa a sí misma que le permitiera el necesario descentramiento al que conduce la consideración de un punto de vista regido por intereses de género diferentes. El pensamiento científico ha ignorado sus propias característica epistemológicas en todos aquellos aspectos en los que se ha visto influido por su carácter unigenérico, debido a la falta de elementos de contraste que las pusieran en evidencia. La confusión entre "realidad" y acuerdo unívoco del pensamiento unigenérico no es un terreno propicio para determinar las diferencias que existen entre las características del objeto de estudio y las del pensamiento que las analiza, condición imprescindible para aproximarse a la objetividad de la que con frecuencia se ha llegado a alardear.

En todos aquellos aspectos en que la ciencia está concernida por el género, es decir, en todo aquello en lo que hace referencia al ser humano -y en otras especies- no se han detectado, hasta el momento, casos de actividad científica- el pensamiento científico androcéntrico tiene un carácter lineal debido a que carece de otro punto de observación que no sea el suyo propio. Sin embargo, desde las disciplinas de mayor auge en el momento actual, se está renegando de tratamientos lineales que conducen a resultados demasiados simplistas. El tratamiento de los objetos de estudio que exhiben un alto nivel de complejidad requieren la elaboración de paradigmas complejos capaces de describirlos adecuadamente. El carácter lineal del pensamiento androcéntrico no parece el más adecuado para dar respuesta a las necesidades de la ciencia actual.

Un ejemplo extraído del ámbito de la Psicología, ayudará a ilustrar estas afirmaciones. A partir de todo ésto, podemos afirmar que la incorporación del punto de vista original de la mujer supone una revolución científica de la que no existen precedentes en la historia.

Bibliografía:

.Benhabit, S. 1990. "El otro generalizado y el otro concreto: la controversia Kolber-Guillian, la teoria feminista y la teoria critica". València. Alfons Màgnamim.

Fried Schnitman , 1994."Nuevos Paradigmas Cultura y Subjetividad".Paidos.

.Guilliga, C. Attanucci, J. 1988. "Two moral orientations" in Mapping the moral domain Harvard University Press.

.Harding, S. 1986. "The science question in feminis".Corneille University Press.

.Moreno, M. (1986), "Como se enseña a ser niña: el sexismo en la escuela". Barcelona Icaria.

.Moreno, M. (Coord). 1992. "Del silencio a la palabra". Madrid. Instituto de la Mujer. Ministerio de Asuntos Sociales.

.Stengers, I- Schlenger, J. (1991). "Les concepts scientifiques". Ed. Gallimard.

Ponència: "Sabers i realitats". La coeducació una altra manera de pensar, sentir i canviar la realitat educativa.

- **Coordinació:**
  Amparo Tomé. ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona. Programa Dona

Las reformas curriculares y las pedagogías basadas en la igualdad de género en las escuelas, en la realidad han funcionado como si se tratara de un nuevo producto en el mercado. Se han promocionado entre el profesorado como un nuevo producto. El marketing se ha realizado a través de programas, de publicaciones, de materiales de aplicación en las aulas, de campañas de sensibilización para promover los principios y los procesos asociados con las reformas de género. Las expectativas sobre su efectividad y éxito consistían en que el profesorado recogiera todas o algunas de estas iniciativas, las introdujera en sus prácticas y el impacto de su efectividad se evaluaría en los cambios de las chicas y los chicos.

Sin embargo, los cambios son difíciles de promocionar. En las escuelas lo mismo que en el mercado hay muchos nuevos productos que llaman la atención de las y los consumidores y que por otro lado reclaman y exigen cambios en múltiples dimensiones de las prácticas del profesorado. Estas diferentes demandas suelen producir tensiones y resistencias que repercuten en la vida y las prácticas del profesorado y en las construcciones de las identidades y trayectorias de vida de las chicas y de los chicos.

¿Seguimos problematizando los éxitos de las niñas o los fracasos de los chicos? ¿insistimos en las elecciones curriculares de las niñas o en las de los niños? ¿intentamos cambiar las formas de ser de las chicas o los chicos? ¿en qué sentido hemos cambiado el curriculum o la organización escolar?

Lo que sí que podemos afirmar que la mayoría del profesorado ha experimentado las propuestas feministas coeducativa como un reto. Para algunas y algunos ha sido un reto con connotaciones negativas que ha provocado hostilidad y rechazo de diversos grados y clases; sin embargo, para otras han sido unas propuestas válidas aunque no en su totalidad; mientras que para otras personas ha sido una forma de estar en las aulas de otra forma, de asumir la educación en democracia con sus compañeras y compañeros con sus alumnas y alumnos.

Bibliografía:

-Tomé, A. (1971).- An approach to D.H. Lawrence. The Fox. Tesina de Licenciatura. Universidad de Salamanca.

-Tomé, A. (1979).- Franquisme: An Exploratory Analysis of the Political, Sexual and Cultural Repression in Spain 1939-1975. Masters Degee disertation. London University. Institute ofe Education.

-Subirats, M. y Tomé, A. (1992).- La educación de niñas y niños. Recomendaciones institucionales y marco legal. Cuadernos para la Coeducación nº 1. Bellaterra: ICE de la UAB.

-Subirats, M. y Tomé, A. (1992).- Pauts de observación para el análisis del sexismo en el ámbito educativo. Cuadernos para la Coeducación nº 2. Bellaterra: ICE de la UAB.

-Rovira, M. y Tomé, A. (1994).- La enseñanza ¿una profesión femenina? Cuadernos para la Coeducación nº 4. Bellaterra: ICE de la UAB.

-Bonal, X y Tomé, A. (1996).- Metodología de investigación-acción en coeducación. Cuadernos para la Coeducación nº 12. Bellaterra: ICE de la UAB.

-Bonal, X; Rambla, X & Tomé, A. (1996).- "El género y los discursos de ciudadania del profesorado". En Brullet, C & Carrasquer, P. (ed) Sociología de las relaciones de género. Madrid, Ministerio de TRabajo y de A.A. S.S. pp: 93-103.

-Tomé A. (1992) "El Estado y la Educación: El papel de los intelectuales" en las Actas de la I Conferencia de la Sociología de la Educación en España. pp.232-235.

-Tomé, A. (1996). en Ross, M. "Del Monólogo al Diálogo: Hombres y Mujeres". Barcelona Edit. El Bronce.

-Tomé, A. (1996).- "El sexisme als llibres de tect" en Guix,nº 228. Octubre 1996, pp. 52-53.

-Tomé, A. (1996).- "Els valors democratics a l'escola" en Guix nº 229, Novembre 1996.

-Tomé, A. (1996).- "El sexisme a la llengua" en Guix, nº 230, Desembre 1996.

-Ruíz, R. y Tomé, A. (1996).- "El espacio de juego. Escenario de Relaciones de poder " en Aula de Innovación Pedagógica nº 52-53, Julio-Agosto 1996, pp 37-43.

-Bonal, X. y Tomé, A. (1996).- "Metodologías y recursos de intervención" en Cuadernos de Pedagogía, (Monográfico sobre Coeducación) nº 245, Marzo de 1996, pp 56-69.

-Bonal, X. y Tomé, A. (1995).- "Las representaciones de lo masculino y lo femenino en el alumnado de primaria. Análisis y efectos sobre el profesorado" en Signos nº 16, Octubre-Diciembre 1995. pp.42-48.

-Bonal, X. y Tomé, A. (1995).- "El procés de transformació dins la dinàmica del claustre" en Guix nº 209. Marzo 1995, pp. 49-54.

-Bonal, X. y Tomé, A. (1993).- "El sexismo como fuente de desigualdades" en Cuadernos de Cooperación Educativa nº3. Sevilla. Publicaciones MCEP. Diciembre de 1993, pp.104-107.

-Arnot, A. Deliyanni, K, Araujo, H. Tomé, A. (1996).- "Gener and the discourses of citizenship" Journal of Educational Studies July 1996.

Ponència: "Sabers i realitats". La coeducació una altra manera de pensar, sentir i canviar la realitat educativa.

- **Núria Solsona. Departament d'Ensenyament de la Genealitat. Centre de Documentació i Experimentació de Ciències.**

L'anàlisi de la realitat a les classes de Ciències Experimentals des d'una perspectiva coeducativa és un tema de recent interès en el nostre país, a diferència dels països de parla anglosaxona. En aquests països, en la mesura que el sistema educatiu era més selectiu que el nostre, fins fa poc, la preocupació pel baix nombre de noies que estudien ciències després dels 13 anys ha estat objecte d'àmplia consideració des dels anys setanta.

En el nostre país, les noies són més bones estudiants que els nois, és a dir obtenen millors resultats acadèmics, presenten un índex de repetició de curs i d'abandonament d'estudis més baix que els nois. Per tant, fins que les ciències no han passat de ser matèria obligatòria a ser material opcional amb la Reforma educativa, no s'han posat de manifest les diferències de gènere en les Ciències Experimentals.

La reflexió des de la filosofia de la ciència ha acabat amb el model empíric de ciència. S'ha anat canviant el model de ciència, és a dir la concepció que tenim sobre el què és la ciència, com es creen les teories i com evolucionen. Aquests canvis han fet evolucionar la ciència de la "veritat absoluta" que podia explicar tots els fenòmens, de finals del segle XIX, a la consideració que la ciència, a finals del segle XX és una categoria construïda socialment, és un producte humà. Però aquests canvis no han arribat a la ciència escolar que volem construir a classe.

El model de ciència majoritari en el professorat està dominat per una visió androcèntrica, on l'home és el controlador de la naturalesa mitjançant la ciència, pel principi de quantificació dels fenòmens i una fe positivista en la ciència.

El que ens fa més difícil pensar i canviar la realitat educativa a la classe de ciències es el no tenir un saber científic construït que inclogui la realitat i el saber de les dones, de la mateixa manera que la ciència tampoc no inclou el saber d'altres cultures. Això fa que la ciència escolar que es treballa a les aules no inclogui una perspectiva coeducativa.

Malgrat les mancances a nivell d'un saber científic construït des d'una perspectiva coeducativa, són moltes les iniciatives que s'han portat a terme en el context escolar. La introducció de una ciència menys abstracta i matematizada i més propera a la realitat de les persones, així com la presència de l'autoritat científica femenina que ha contribuït al llarg de la història a la construcció del coneixement proporcionen elements d'identificació amb la ciència per a una part de l'alumnat. Això és vàlid tant per a les noies com per a grups importants de nois, poc identificats amb l'estereotip androcèntric de la ciència.

Bibliografia:

1991.- Quin model de ciències pot afavorir la coeducació?. València, III Jornades Internacionals de Coeducació.

1992.- La contribució de les dones a la història de la ciència. Casal del Mestre. Santa Coloma de Gramanet.

1993.- Dones cientifiques o ciència en mans de les dones? IV Congreso Internacional sobre Investigación en Didáctica de las Ciencias y las Matemáticas. Barcelona.

1995.- Un estrany binomi: dones i científiques. Barcelona. Secretaria de la Dona de USTEC.

1995.- (Coord) Una mirada no sexista a les classes de Ciències Experimentals. Barcelona: ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona.

1997.- Mujeres científicas de todos los tiempos. Madrid: Talasa.

Ponència: "Sabers i realitats". La coeducació una altra manera de pensar, sentir i canviar la realitat educativa.

- **Beatriu Porqueres. Professora d'història d'ensenyament secundàri.**

Sabers i realitats, el títol de la ponència, ens remet a la doble perspectiva des de la que hem de contemplar la situació actual de l'educació al nostre país. D'una banda, els sabers acumulats en els darrers anys sobre la situació de les dones en el sistema educatiu, en tots els àmbits del sistema educatiu; d'altra banda, les realitats, enteses com la multiplicitat de situacions que es produeixen dins d'aquest sistema educatiu quant al reconeixement de les necessitats específiques de nois i noies de professors i professores.

Debatre avui sobre "coeducació" obliga a fer balanç en els dos sentits: què sabem i què fem? El debat hauria de centrar-se en els dos aspectes: les aportacions que s'han fet per part del pensament feminista a la necessària transformació de la docència i de l'aprenentatge i l'aplicació d'aquestes. Com a punt de partida descriure i valoraré la meva trajectòria professional en els darrers quinze anys i miraré de mostrar, des de la meva experiència de professora d'història en un centre de secundària, que els nostres sabers no han estat, de moment, prou transformadors de les nostres realitats.

Bibliografia:

-"Sexisme i androcentrisme en les Ciències Socials ".Perspectiva Escolar 167 (setembre 1992), pp.9-16 (conjuntament amb Assumpta Sopeña).

-"El gènere: ensenyar Ciències socials a nois i noies". L'Avenç 167 (febrer 1993), pp. 68-70 (conjuntament amb Àngels Caba, Esther Cortada, Montserrat Roset i Assumpta Sopeña).

-L'estudi dels fenòmens artístics: ¿reforçar els estereotips o combatre'ls?" Pilar Codina, Esther Cortada, Montserrat Roset. Educació no sexista. Experiències educatives. Barcelona: Graó, 1994, pp 89-100.

-Mestres i deixebles: una llarga tradició artística. Barcelona: Secretaria de la dona de la USTEC., 1994.

-Reconstruir una tradición. Las artistas en el mundo occidental. Madrid: horas i HORAS, 1994.

-Deu segles de creativitat femenina. Una altra Història de l'art. Barcelona: ICE de la Universitat autònoma de Barcelona, 1995.

-Diez siglos de creatividad femenina. Otra Historia del arte. Barcelona: ICE de la Universitat autònoma de Barcelona, 1995.

-Llengua y literatura universal. VENUS alternatives 6 (setembre 1996), pp.44-47.

Ponència: "Sabers i realitats". La coeducació una altra manera de pensar, sentir i canviar la realitat educativa.

- **Repensar la coeducació. Mirar la coeducació amb un altre esguard.**
- **Ita alabat. Professora d'ensenyament primari.**

En la majoria de les ocasions podem compartir com a referent important que la intervenció educativa és complexa i s'emmarca en un context en el que prenem com a referència aspectes molt diversos relacionats amb les interrelacions personals, la cultura de la societat de referència, les característiques personals i de formació del professorat, els models educatius, les cultures pedagògiques, les característiques de les disciplines científiques, etc.
La importància que li donem i les formes com entomem aquest context tan complex determina maneres d'interpretar la realitat educativa de formes molt diferenciades i fins i tot comporta interpretacions de la realitat molt diverses.

En aquest marc referencial abordarem una anàlisi d'algunes de les actuacions realitzades que han afavorit la sensibilització, els canvis i l'obertura de camins diferents en la coeducació. La construcció dels sabers i la interpretació de la realitat es van definint des de connotacions diferenciades en funció de les idees i les pràctiques que es porten a terme en les aules.

Els camins a través dels quals realitzarem la nostra anàlisi tindran en compte aspectes com l'organització del currículum escolar, la intervenció docent en el procés d'ensenyament-aprenentatge, les repercussions de les actuacions en la construcció del coneixement infantil...

En general i en la majoria de les ocasions, en les Etapes de la Educació Infantil i Primària podem observar actuacions coeducadores que han constituït avenços importants en el grau de sensibilització respecte aquest tema, han servit com a model de referència i s'han convertit en puntes de llança en aquest camí pel canvi. Els motius de les decisions, el compromís ideològic i la responsabilitat en les actuacions en l'àmbit de la coeducació influeixen i tenen conseqüències sobre la construcció del coneixement, sobre les característiques dels sabers i en les interpretacions de la realitat i el tractament dels problemes per qüestions de sexe. Podem esmentar com exemples, l'explicitació d'objectius pedagògics a nivell institucional, el tractament descriptiu de la presència de les dones en diferents àmbits, la consideració i la conceptualització de la transversalitat com a fil conductor de les propostes didàctiques no sexistes, les anàlisi relacionades amb el domini de l'espai, les indicacions sobre el tractament no sexista de la llengua...

Tot i valorant i considerant la importància fonamental d'aquestes actuacions, creiem que ens trobem en un moment d'impasse respecte a la coeducació per això i tal com el títol diu no es tracta de REPENSAR L'ASSIGNATURA sinó de REPENSAR LA COEDUCACIÓ AMB UN ALTRE ESGUARD des de la complexitat.

Ponència: "L'autoritat femenina a l'educació". Implicació de la mediació femenina en l'activitat docent.

- **Coordinació: Remei Arnaus. Universitat de Barcelona. Facultat de Pedagogia.**

M'agradaria presentar aquesta taula a partir d'interrelacionar dos; aspectes: El perquè de la necessitat de plantejar l'autoritat femenina amb el perquè hem escollit la M. Milagros Rivera i la Núria Pérez de Lara com a ponents. El desig que ens va moure a preparar aquesta mesa era compartir sabers; i reflexions que ens puguin ajudar com a dones i docents a reconèixer la importància de la nostra autoritat femenina en l'àmbit de l'educació..

És a finals dels anys 80 i començaments dels noranta quan es comença fer ressò, en el pensament polític de les dones, el pensament de la pràctica de la diferencia sexual entesa, tal com expressa Milagros, -en el seu llibre "Nombrar el mundo en femenino"-, com a pràctica política que produeix sentit de si i del món, és a dir que produeix pensament i paraula en primera persona, en original.
Aquest pensament i re-elaboració de reflexions sobre la pràctica de la diferencia femení ens remet sens dubte, sobre tot a Italia, a partir de moviment de dones, entorn de grups com: el de la Llibreria de dones de Milà, El Centre Cultural "Virgínia Woolf " de Roma; La comunitat de Filòsofes Diòtima , de la Universitat de Verona. I aquests grups tenen referents amb nom propi i veu de dona com: Luisa Muraro, Lia Cigarini, Clara Jourdan, Chiara Zamboni, Diana Sartori, Anna. M. Piussi, entre d'altres. Aquestes autores estan aportant des de les seves; reflexions, debats, seminaris, textos... noves idees i noves pràctiques que estan creant pensaments, significants culturals i simbòlics des del partir de la seva experiència, del seu sentir i desig de ser, pensar i dir com a dona i del partir de la seva relació entre dones. "Tot un pensament que ens porta, segons Montserrat Otero, al reconeixement i a la consciència de ser un sexe diferent, no subordinat, ni assimilable al masculí i aquesta consciència uneix més que la disparitat de les nostres opcions i de les nostres actuacions"[1].
Una de les reflexions importants contextualizada en aquesta recerca és el plantejament que estan aportant i elaborant sobre "la autoritat femenina", lluny, és clar, tal com ens comentaran la Milagros i la Núria, de l'autoritarisme i poder masculins.

La rellevància que ha suscitat aquest tema es manifesta en el nostre context feminista amb l'aparició de monogràfics, com el que dedica la revista Duoda publicació del Centre de recerca Històrica de la Dona -d'on Milagros n'és co-fundadora i directora-, com també apareix el tema a l'últim número de la revista Archipielago-. Així com és tractat en d'altres textos i obres dels quals ressalto: "l'ordre simbòlic de la mare" de Luisa Muraro. l'opuscle "El Final del patriarcat"; "Traer al mundo el mundo" realitzat pel grup Diòtima, "La política del deseo" de Lia Cigarini. Cal fer l'esment que bona part d'aquestes obres han estat revisades i la majoria traduïdes per la Milagros, la qual cosa és de agrair-li l'oportunitat que ens ha ofert en apropar-nos aquests textos tan significatius. Tampoc no és casual que en la llibreria Pròleg s'obrin espais per debatre totes les aportacions que s'estan construint des del pensament de la diferència sexual.

1 Montserrat Otero (1 994). "Autoritat femenina i participació política", Revista Duoda, núm.7 p. 1 1 0.

De segur que hi ha diferents dones autoritzades per parlar-nos de l'autoritat femenina, i sens dubte unes d'elles són M.Milagros Rivera i Núria Pérez de Lara per les seves trajectòries personals i professionals compromeses en els moviments de dones i compromeses en elaborar sabers nous i pràctiques noves des de referents femenins i feministes. Professionalment la M.Milagros, a part de ser professora de la Facultat d'Història, realitza estudis feministes rescatant, de la mirada de dona, la geneologia d'autoria femenina negada i cancel.lada, per un subjecte masculí usurpador del pensament i de la paraula de la dona. Crec que des d'aquesta perspectiva són obres significatives, "Textos y espacios de mujeres", així com també, l'obra de "Nombrar el mundo en femenino" on ens mostra el seu recorregut, més aviat el seu aprenentatge, com diu ella polític i científic feminista i sobre el pensament de les dones, el pensament feminista i sobre el pensament de la diferència sexual. En els seus textos, Milagros fa visible la carència que compartim totes les dones, per raó del nostre sexe, "la carència d'origens culturalment representats, d'origens socialment codificats"[2]. La recerca per suplantar aquesta carència és sens dubta mobilitzar, fer circular els sabers i els desitjos femenins creant estructures simbòliques i significats que puguin donar sentit al nostre dir, fer i actuar com a dona, i com a dones.. És des d'aquesta perspectiva que ens parlarà de l'autoritat femenina com a forma d'intercanvi, com a forma de mediació d'unes amb les altres, com a forma que ens pot dotar de força per fer-nos créixer, per fer-nos sentir "el més" que tenim com a dones. D'aquesta manera tenint-nos com a referent és quan podrem crear ordre simbòlic, significats i representacions culturals a la nostra mesura, amb les nostres paraules, seguint els nostres desitjos, i a partir d'aquí, sentir-nos en coherència entre el nostre pensar i el nostre ser. Un ser que porta inherent la capacitat -possible o real- de ser dos, de crear vida, a partir del nostre cos. En aquest sentit és interessant el seu llibre "El cuerpo indispensable. Significados del cuerpo de mujer".

Presentar la Núria Pérez de Lara, té per a mi un sentit especial perquè em remet a la nostra relació de quotidianitat que mantenint a la Universitat de Barcelona, on compartim sabers, pràctiques i compromisos des de fa alguns anys. Per això un dels aspectes que vull destacar de la Núria que pot ajudar a contextualitzar el seu discurs, és el reconeixement des d'on se situa, des d'on ens parlarà. I crec que ho farà des de la coherència entre el seu pensar, el seu sentir i el seu actuar com a dona i com a docent.

Aquesta coherència queda manifestada en la seva trajectòria professional compromesa amb la diferència i amb la diversitat, que abraça fonamentalment dos compromisos: amb el sexe-gènere i amb l'Educació especial. I per tant, no és d'estranyar que en la Universitat estigui impartint assignatures tant en la llicenciatura com a doctorats i màsters, relacionades amb aquests temes. Parlava de dos compromisos des d'on ha pogut aprofundir el significat i la vivència de ser diferent i el significat de l'exclusió des de la complexitat d'integrar el pla personal, social i institucional. La seva coherència a diferents nivells, integradora d'una perspectiva complexa d'entendre la realitat i d'actuar en i amb ella és fruit de diversos compromisos amb "l'exclusió".

Per això ha estat des dels anys 70 en grups d'autoconsciència feminista; és co-fundadora i participant del Col.lectiu crític per a la salut mental, és co-fundadora dels Seminari Interdisciplinar universitari d'estudis de les dones, participa en l'actualitat en un seminari sobre la construcció dels subjecte docent, entre altres. També ha participat en experiències de transformació institucional tant en el camp de la salut mental com en el camp de l'educació.

2 M.Milagros Rivera (1994). Nombrar el mundo en femenino. Barcelona: Icària. p69

Crec que les aportacions i actuacions de la Núria tenen sempre aquest taló de fons de compromís amb la relació quotidiana que estableix amb les altres persones, que és el que, en definitiva, l'orienta alhora d'implicar-se a les seves classes a la universitat, quan parteix d'una construcció de coneixement que només té un sentit en un context racional i recíproc; alhora de decidir que el sentit de la seva recerca, principalment estigui vinculada a la seva pròpia pràctica docent; o alhora d'acceptar responsabilitats institucionals o rebutjar-les quan pot ser còmplice d'actuacions que neguen o alienen als subjectes. Per això ella, des del meu punt de vista, és portadora d'una riquesa que integra i supera, en el seu pensament i en la seva pràctica, les dualitats entre el que és afectiu-cognitiu; intuïtiu i racional, inteligència i sensibilitat, teoria i pràctica. Aquest fer i se sense escissions és el que condueix a la mirada recíproca i no excloent quan entra en contacte amb altres i sobretot amb altres que són diferents -infància, dones, deficients marginació-. Aquest pensament elaborat de la pràctica i experiència queda manifestat en diversos escrits[3] i concretat en idees com: "L'altre és per mi un altre sense més història que la meva història, un altre sense més presència que la meva, un altre sense més afectes que els que en mi provoca" [4].

És a partir d'aquesta dimensió recíproca i dialèctica de comprensió de la seva diferència i de la realitat -entre el seu dins i fora- on la Núria situa el seu discurs d'avui relacionant l'autoritat femenina amb l'educació. Un discurs que parteix d'una reflexió profunda del significat tant de la nostra afirmació com a dones-docents com del reconeixement de la nostra negació, que no és res més que enfrontar-nos amb el negatiu de nosaltres mateixes pel fet de ser dones. Per això és important un replantejament de l'autoritat femenina des de la perspectiva que ens aporta el feminisme de la diferència que exposarà la Milagros, per tal que la nostra actuació com a dones-docents no ens porti, com explicarà la Núria, a confondre i a reduir l'autoritat a una relació estricte de poder, perquè d'aquesta forma,. ens condueix a subvertir la nostra pròpia capacitat de ser, de jutjar, de mediar, d'opinar en el context educatiu i en la relació pedagògica.

Espero que les seves aportacions ens permetin posar en circulació autoritat femenina, i treure força i energia del nostre "més" que tenim totes, malgrat les nostres opcions dispars.

3 És interessant des d'aquesta perspectiva en l'article "Feminismo, culturalismo y educación especial" (1996). Cuadernos de Pedagogia núm. 253.
4 Jorge Larrosa i Núria Pérez de Lara (1997). Imágenes del otro. Barcelona: Virus.p. 165.

Ponència: "L'autoritat femenina a l'educació". Implicació de la mediació femenina en l'activitat docent.

- **La feminització de l'Educació: la paraula, el sentit i l'autoritat de les dones**
- **Núria Pérez de Lara. Universitat de Barcelona. Facultat de Pedagogia.**

-La realitat positiva de la presència de les dones a l'educació: el gust per determinades dedicacions i el valor de la diferència.

-De la reivindicació a l'afirmació de sí: la mediació per a l'afirmació de "l'altre".

-El partir de sí el reconeixement del valor de l'experiència quotidiana en front del sotmetiment i l'entrega a allò donat: La força creadora de la relació.

-Les relacions identificatòries i el desig de l'altre d'afirmar-se. Les relacions horitzontals i el reconeixement de la misogínia a l'afirmació de sí.

-Parlem d'autoritat: qui són les nostres mestres?

Bibliografia:

Butelman, Ida (comp.), 1996. Pensando las instituciones, Paidos, Buenos Aires.

Diótima 1996. Traer al mundo el mundo. Objeto y objetividad a la luz de la diferencia sexual. Barcelona, Icària.Antrazyt.

Gore, Jennifer, 1996, Controversias entre las pedagogías, Morata y Fund. Paideia, Madrid-Coruña.

Mendel Gerard, 1996, Socioopsicoanálisis y Educación, Buenos Aires, UBA y Ediciones Novedades Educativas.

Piussi, Anna Mª i Biachi, Letizia (eds) 1996. Saber que se sabe.Mujeres en la educación. Barcelona Icària, Antrazyt.

Ponència: "L'autoritat femenina a l'educació". Implicació de la mediació femenina en l'activitat docent.

- **María Milagros Rivera Garreta. Universitat de Barcelona. Facultat d'Història.**

La autoridad ha aparecido en la historia de Occidente en un contexto político y filosófico muy hostil a ella; muy hostil porque la asocia con el autoritarismo, que es el ejercicio desmesurado de instancias de poder social y que debe ser llamado poderismo, no autoritarismo. Esta asociación no inocente, ha sido y es posible porque no ha habido apenas en la tradición política europea o americana espacio para la reflexión sobre la disparidad entre las criaturas humanas separada del concepto de jerarquía; una disparidad entre las criaturas humanas que no es fruto de la injusticia social. Una disparidad que es evidente (como es evidente, por su parte, la desigualdad fruto de la injusticia social), pero que no suele salir en la prensa ni en los libros de sociología, de historia o de teoría política que interpretan el mundo en que vivimos. Se trata, pues, de relaciones que no son resultado del ejercicio de instancia de poder social sino del desplegarse inevitablemente la existencia humana en la necesidad, en primer lugar en el tiempo; y que son, también, el resultado de la disparidad de deseos de vida.

Autoridad es una palabra que procede del latín augere, que quiere decir "crecer, acrecentar". Lia Cigarini ha dicho de ella que es un más, que es una cualidad simbólica de la relaciones, y que "es una figura del intercambio; no se encarna, pues," -ha escrito- "en ninguna mujer, sino que existe en tanto que circula." Es un más que está a disposición de quien lo reconozca y desee y logre acogerlo; (digo logre porque lo negativo puede ser muy grande en la vida de cada mujer y no dejarle realizar su deseo). Ese más es una cualidad simbólica (simbólica, no metafórica, o sea que dice lo que es, no lo reemplaza); no es, pues, mensurable a peso o en cifras sino en términos de su capacidad de abrir espacios, parcelas de realidad: es medible en términos de su capacidad de desplazar barreras de lo decible en un lugar y tiempo determinados.

A este proceso, María Zambrano le llamó epifanía de la realidad. "Es el entrar en la conciencia," -escribió en 1955- "y, aun más que en la conciencia, en la luz, un suceso glorioso, la epifanía que tiene toda realidad que accede por fin a hacerse visible." Se entiende que en este decir y decirse hay lugar para la libertad; es decir, que los condicionamientos socioeconómicos e ideológicopolíticos condicionan, no determinan, la existencia humana.

Bibliografía:

-Lia Cigarini, La política del deseo. Barcelona, Icaria, 1996.
-Librería de mujeres de Milán, El final del patriarcado. Barcelona, Llibreria Pròleg, 1996.
-Autoritat femenina/llibertat femenina, monográfico de "DUODA" 7 (1994).
-Diótima, Oltre l'uguaglianza. Le radici femminili dell'autorità. Nápoles, Liguori, 1995.

Conferència: "Fare scuola a partire da sé"

- **Anna Maria Piussi. Instituto delle Scienze de l'Educazione. Verona.**

HACER ESCUELA A PARTIR DE SÍ

Mi ponencia pretende mostrar cómo se puede lograr un cambio eficaz de la escuela a partir de sí.

La práctica del partir de sí es un práctica heredada del movimiento femenino que hoy algunas mujeres sitúan en el centro de la política y proponen a otras mujeres y a los hombres invitándoles a ir más allá de la política institucional del poder, del control, de las normas, de la burocracia, de la representación e incluso más allá de la lógica de los derechos. La pedagogía de la diferencia sexual, iniciada a principios de los años 80 y manifestada en las prácticas de mediación y de autoridad femenina en la escuela y en los lugares educativos, no busca reformas desde lo alto, no reivindica acciones positivas o programas especiales de igualdad de oportunidades, ni tampoco se mantiene en posturas derrotistas o nihilistas sino que opta por acciones directas, locales y contextuales, para ensalzar la calidad educativa y civil de la escuela y de los procesos de enseñanza/aprendizaje. Atesora el saber político de las mujeres, para quienes el partir de sí es una práctica, a diferencia de los hombres para los que a lo sumo es una teoría; apuesta por la escuela como lugar de política primera, lugar central de relación e intercambio social entre generaciones y entre diversas diferencias, que deja de separarlas y que se vive en el corazón de la sociedad, activando o reactivando deseos personales, la asunción de responsabilidad, de riesgo y de autoridad a partir de sí, de energías positivas y prácticas de calidad de docentes y estudiantes que ya existen, que se hacen visibles y se transforman en prácticas políticas cualificadas y conscientes, capaces de solucionar incluso grandes conflictos.

La reforma de la escuela se practica pues como autoreforma, o sea como reforma dentro de la propia escuela, por parte de los que viven en ella cada día y que por ello son más competentes a la hora de juzgarla, de evaluar los procesos, de orientar el cambio. Así como el saber sobre educar e instruir está en primer lugar, el saber que nace de la propia escuela, de la práctica educativa cotidiana, es un saber principalmente femenino que surge y se comunica y al que se le reconoce dignidad científica, a través de la toma de conciencia del "saber de saber"

Audiovisual: "La imatge de la funció escolar". Anàlisi del discurs en els mitjans audiovisuals

- **Drac Màgic.**

Entre la realitat de l'escola i la societat s'interposen un conjunt d'idees pre-concebudes provinents de la tradició literària però sobretot de la cultura popular. L'extensió dels mitjans de comunicació audiovisuals i la seva incidència en tots els àmbits socials, han canalitzat aquests prejudicis a través de les modalitats discursives més divulgades: les ficcions cinematogràfiques, les sèries televisives o els telefilms i també la publicitat. Una experiència tan essencial com és la de l'escola, que en un moment o altre afecta, incideix o altera el transcurs de la nostra vida com a infants i persones adultes, té un protagonisme intermitent en les pantalles. De vegades, és un dels símptomes amb què s'expressen les expectatives que la societat diposita en la institució educativa. D'altres, l'escola és la metàfora que explica indirectament els conflictes corresponents a les crisis periòdiques dels col.lectius humans, i molt sovint és l'espai idoni on dur a terme, de forma virtual les utopies de convivència i els desitjos de transformació i de futur. A través del discurs audiovisual sobre l'escola, la seva funció, les seves responsables els seus protagonistes o la seva relació amb un context temporal o espacial determinat, s'han disseminat uns models esdevinguts clixés, arquetips que, de forma subliminal o simplista, defineixen jerarquies, protagonismes reals o subsidiaris que, en un circuit de retroalimentació recullen una part dels esquemes discriminatoris de la nostra societat i a la vegada ens retornen nous discursos que, en la majoria de casos no fan més que contribuir a seguir fixant uns rols i uns llocs comuns relacionats amb el treball educatiu. L'anàlisi de la posada en escena de la figura de la mestra, la seva relació amb l'alumnat, l'autoritat de l'home o la dona en el context educatiu, el paper del nucli familiar... ens ofereix una possibilitat d'especulació, poques vegades practicada, que ens desvetllarà els mecanismes d'influència i de divulgació d'unes idees que, sens dubte tenen un pes determinant en el prestigi i la valoració de la realitat educativa.

Bibliografia

Cine, año 100. Cuadernos de Pedagogía - núm 242 - desembre 1995

La imatge de l'escola en el cinema. Crònica d'Ensenyament.

LLIBRERIA PROLEG

BIBLIOGRAFIA COEDUCACIO

- HACIA UNA ESCUELA NO SEXISTA. Beatriz Fainholc.
- GENERO Y EDUCACION. REFLEXIONES SOCIOLOGICAS SOBRE MUJERES, ENSEÑANZA Y FEMINISMO. Sandra Acker.
- SABER QUE SE SABE. MUJERES EN LA EDUCACION. A. Mª. Piussi, L.Bianchi (ed.)
- TRIUNFANTES PERDEDORAS. INVESTIGACION SOBRE LA VIDA DE LAS NIÑAS EN LA ESCUELA. Mª Gloria Arenas Fernández.
- APRENDER A PERDER. SEXISMO Y EDUCACION. D.Spender y E.Sarah.
- A FAVOR DE LAS NIÑAS. E.Gianini Belotti.
- LOS CUENTOS SIGUEN CONTANDO. ALGUNAS REFLEXIONES SOBRE LOS ESTEREOTIPOS. Adela Turin.
- DEL SILENCIO A LA PALABRA. M.Moreno (ed.)
- COMO SE ENSEÑA A SER NIÑA. EL SEXISMO EN LA ESCUELA. M.Moreno.
- YO NO HE JUGADO NUNCA CON ELECTRO-L. ALUMNAS EN ENSEÑANZA SUPERIOR TECNICA. Carme Alemany.
- MATERIALES PARA UNA EDUCACION ANTIRRACISTA. VVAA
- EDUCACION INTERCULTURAL. ESCUELA Y MINORIAS ETNICAS. Dolores Juliano.
- COMPLICITAT I INTERPRETACIO.EL RELAT D'UNA ETNOGRAFIA EDUCATIVA. Remei Arnaus.
- EDUCACIO NO SEXISTA. P.Codina, P.Cortada i M.Roset.
- INTRODUCCION A LA FILOSOFIA COEDUCADORA. Mª Jose Urruzola.
- ORIENTACIONES PARA LA ELABORACION DEL PROYECTO COEDUCATIVO DE CENTRO. Begoña Salas.
- GUIA PARA CHICAS. Mª J.Urruzola.
- APRENDIENDO A AMAR DESDE EL AULA.-Educación secundaria- Mª J. Urruzola.
- ¿ES SEXISTA LA LENGUA ESPAÑOLA? UNA INVESTIGACION SOBRE EL GENERO GRAMATICAL. A.García Meseguer.
- DONES I LLENGUATGE: UNA MIRADA MASCULINA. R.Morant, M.Peñarroya i J.Tornal.

ESPECIALITZADA EN AUTORES.

c/. DAGUERIA, 13 (metro Jaume I) — TELÈFON 319 24 25 — 08002 BARCELONA

- COM ELLES. E.Lledó, M.Miralles, M.Otero i L.Ribelles.
- ESCRIURE COM ELLES. E.Lledó, M.Miralles, M.Otero i L.Ribelles.
- PARLAR COM ELLES. E.Lledó, M.Miralles, M.Otero i L.Ribelles.
- ELLES I LA SEVA OBRA. E.Lledó, M.Miralles, M.Otero i L.Ribelles.

- QUADERNS PER A LA COEDUCACIO -ICE-:

  - L'EDUCACIO DE NOIS I NOIES. M.Subirats i A.Tomé.
  - PAUTES D'OBSERVACIO PER A L'ANALISI DEL SEXISME EN L'AMBIT EDUCATIU. M.Subirats i A.Tomé.
  - EL SEXISME I L'ANDROCENTRISME EN LA LLENGUA: ANALISI I PROPOSTES DE CANVI. Eulàlia Lledó.
  - L'ENSSENYAMENT. UNA PROFESSIO FEMENINA?. M.Rovira i A.Tomé.
  - NENES I NENS A L'ESCOLA D'ALTRES TEMPS. MATERIALS NO SEXISTES PER A PRIMARIA. Esther Calzada.
  - DOTZE ESCRIPTORES I UNA GUIA BIBLIOGRAFICA. E.Lledó i Mercè Otero.
  - LA COEDUCACIO EN L'EDUCACIO FISICA. C.Asins i M.Gacía.
  - UNA MIRADA NO SEXISTA A LES CLASSES DE CIENCIES EXPERIMENTALS. C.Fernández, J.Mirandes, I.Porta, M.Rodríguez, Rosa Mª Tarín i Núria Solsona.
  - DEU SEGLES DE CREATIVITAT FEMENINA. UNA ALTRA HISTORIA DE L'ART. Bea Porqueras.
  - CIENCIA, TECNOLOGIA I COEDUCAIO. RECERQUES I EXPERIENCIES INTERNACIONALS. Carme Alemany (ed.).
  - NI RESIGNADES NI SUBMISES. TECNIQUES DE GRUP PER A LA SOCIALITZACIO ASSERTIVA DE NENES I NOIES. Mª Lluïsa Fabra.

- ALGUNES LECTURES PER ALS NENS I LES NENES:

  - SOM DIFERENTS PERO SOM IGUALS. L'ADOPCIO INTERNACIONAL EXPLICADA ALS NENS. Maria Mateo i Montse Baqués.
  - SEXO... ¿QUE ES?. DESARROLLO, CAMBIOS CORPORALES, SEXO Y SALUD SEXUAL. Robie H.Harris y Michael Emberly.
  - ESTIRAR LA POTA. Babette Cole.
  - NI UN BESITO A LA FUERZA. Marion Mebes y Lydia Sandrock.
  - GENT DE TOTA MENA. Emma Damon.

Ajuntament de Barcelona

Institut d'Educació
Direcció de Serveis
Educatius

Plaça d'Espanya, 5, pl. 5a
08014 **Barcelona**

9756225 - Imprenta Municipal

CARME GÓMEZ I GRANELL, com a Directora de Serveis Educatius de l'Institut Municipal d'Educació,

INFORMO:

Que TERESA CLIMENT , ha assistit a les JORNADES DE COEDUCACIÓ **"EL FEMENÍ COM A MIRALL DE L'ESCOLA"** organitzada per la Direcció de Serveis Educatius de l'Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona (IMEB), els dies 24 i 25 d'octubre de 1997. La durada d'aquestes Jornades ha estat de 12 hores.

I perquè se'n prengui coneixement i tingui els efectes que calguin, ho signo a Barcelona, el dia 25 d'octubre de 1997.

P.O.
M. M. Bellés

Institut Municipal
d'Educació de Barcelona
Direcció de Serveis
Educatius

coeducació

Informació i inscripcions:

Preu de la inscripció: 8.000 ptes., que s'hauran d'ingressar al compte núm. 2100-1329-40-0200029563, a nom de "Jornades de Coeducació".
És imprescindible que trameteu, per correu o per fax, la butlleta d'inscripció personal degudament emplenada i amb la còpia del resguard acreditatiu de l'ingrés, abans del 10 d'octubre de 1997, a:

Institut Municipal d'Educació de Barcelona
Ofèlia Saborido
Plaça d'Espanya, 5, 2a planta
08014 Barcelona
Tel.: 402 35 29
Fax: 402 36 02

Organitza:
INSTITUT MUNICIPAL D'EDUCACIÓ DE BARCELONA
Direcció de Serveis Educatius

Col·laboren:
CIRD
DOE. Facultat de Pedagogia de la UB
Programa Dona de l'ICE-UAB
Llibreria Pròleg

EL FEMENÍ COM A MIRALL DE L'ESCOLA
jornades de coeducació

24 i 25 d'octubre de 1997

Sala d'Actes de l'IMEB
Plaça d'Espanya, 5, 1r pis

Ajuntament de Barcelona
Institut d'Educació

Presentació

Al nostre país, s'ha fet un cert camí en l'anàlisi de l'escola com a realitat coeducativa. En aquest recorregut es van fent sentir noves veus, no limitades a la crítica de l'ordre patriarcal a l'educació.

Són veus que parlen de la realitat escolar obrint nous horitzons de significat. Són veus que cerquen reformular les idees de feminitat i masculinitat per recuperar la riquesa de sabers, pràctiques i valors associats al món femení i valorar-los com a components indispensables per a la millora de la vida humana.

Són veus que donen lloc a diferents itineraris que conflueixen en la necessitat d'un canvi profund en les relacions entre les persones –noies i nois, dones i homes– i d'aquestes amb el coneixement.

Amb aquestes Jornades voldríem compartir trajectòries, desitjos i significats, i contribuir a facilitar d'altres espais de coneixement i reflexió.

p r o g r a m a

Divendres 24

16 h

Inauguració a càrrec d'Eulàlia Vintró i Castells, segona tinenta d'alcalde i presidenta de la Comissió de Benestar Social i Educació de l'Ajuntament de Barcelona.

Presentació del Projecte Barcelona Identitats, a càrrec de Carme Gómez Granell, directora de Serveis Educatius de l'IMEB.

Conferència: "El femení com a valor d'identitat ciutadana"

- Marina Subirats. Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Sociologia.

17.30 h

Ponència: "Pensar des de la complexitat". Una mirada des de la perspectiva de gènere als àmbits conceptual i epistemològic

- Madelaine Arnot. University of Cambridge. Department of Education
- Dolores Juliano. Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Història
- Montserrat Moreno. Universitat de Barcelona. Facultat de Psicologia

Presentació i coordinació: Asunción López. IMEB. Servei d'Investigació i Estudis

19 h

Descans

19.30 h

Debat

Dissabte 25

9.30 h

Ponència: "Sabers i realitats". La coeducació, una altra manera de pensar, sentir i canviar la realitat educativa

- Núria Solsona. Departament d'Ensenyament de la Generalitat. Centre de Documentació i Experimentació de Ciències.
- Beatriu Porqueres. Professora d'història d'ensenyament secundari
- Ita Alabat. Professora d'ensenyament primari

Coordinació: Empar Tomé. ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona. Programa Dona.

11 h

Debat

11.30 h

Descans

12 h

Ponència: "L'autoritat femenina a l'educació". Implicacions de la mediació femenina en l'activitat docent

- Núria Pérez de Lara. Universitat de Barcelona. Facultat de Pedagogia
- Milagros Rivera. Universitat de Barcelona. Facultat d'Història

Coordinació: Remei Arnaus. Universitat de Barcelona. Facultat de Pedagogia.

13.30 h

Debat

17 h

Conferència: "Fare scuola a partire da sé"

- Anna Maria Piussi. Istituto delle Scienze de l'Educazione. Verona.

18 h

Audiovisual: "La imatge de la funció escolar". Anàlisi del discurs en els mitjans audiovisuals

- Drac Màgic

Cloenda

Butlleta d'inscripció

Nom i cognoms .....

Centre .....

Adreça professional .....

Població ..... Codi postal .....

Telèfon ..... Fax .....

Les escoles que presentin projectes al "Congrés Interescolar-Àmbit de Coeducació" tindran dret a una inscripció gratuïta.